

Ομάδες Εργασίας της Πλατφόρμας Δίκαιης Μετάβασης

Δράση 2: Κατευθυντήριες γραμμές για
την επιλογή έργων δίκαιης μετάβασης

Νοέμβριος 2023

Δράση 2: Κατευθυντήριες γραμμές για την επιλογή έργων δίκαιης μετάβασης

Επικεφαλής δράσης: *Bankwatch*

Κατηγορία: *Οριζόντια*

Οι **Ομάδες Εργασίας (ΟΕ) της Πλατφόρμας Δίκαιης Μετάβασης (ΠΔΜ)**, που συστάθηκαν τον Νοέμβριο του 2021, συγκεντρώνουν όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς από όλη την Ευρώπη με κοινό μέλημα τους ανθρώπους και τα μέρη που επηρεάζονται από τη μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία. Οι ΟΕ για τον **Χάλυβα, το Τσιμέντο και τις Χημικές Ουσίες** επικεντρώνονται η κάθε μία σε έναν συγκεκριμένο τομέα υψηλής έντασης άνθρακα που επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από τη μετάβαση, ενώ μια τέταρτη ΟΕ επικεντρώνεται στην **Οριζόντια Στρατηγική των Ενδιαφερόμενων Μερών**.

Μετά την ολοκλήρωση των [Διερευνητικών Μελετών](#) τους, όπου περιέγραψαν τους τομείς εστίασης και τους στόχους των ΟΕ τους, τα μέλη των ΟΕ κατάρτισαν ένα [κοινό Σχέδιο Υλοποίησης](#), που περιλαμβάνει τις 17 δράσεις τους. Το εν λόγω σχέδιο οριστικοποιήθηκε και δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο του 2023. Κατά τη διάρκεια του υπόλοιπου έτους, οι Επικεφαλής Δράσεων, μαζί με άλλα μέλη των ΟΕ που συνεισφέρουν στη Δράση, υλοποίησαν την αντίστοιχη Δράση τους.

Το παρόν έγγραφο παρουσιάζει το τελικό αποτέλεσμα της Δράσης 2.

Αποποίηση ευθύνης:

Οι πληροφορίες και οι απόψεις που περιέχονται στο παρόν έγγραφο ανήκουν στα μέλη των ομάδων εργασίας για τον Χάλυβα, το Τσιμέντο, τις Χημικές Ουσίες και την Οριζόντια Στρατηγική των Ενδιαφερόμενων Μερών της Πλατφόρμας Δίκαιης Μετάβασης και δεν αντικατοπτρίζουν την επίσημη γνώμη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Επιτροπή δεν εγγυάται την ακρίβεια των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτό. Η Επιτροπή ούτε οποιοδήποτε πρόσωπο ενεργεί εξ ονόματός της Επιτροπής δεν φέρει ευθύνη για το περιεχόμενο και την ενδεχόμενη χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτό. Επιτρέπεται η περαιτέρω χρήση υπό την προϋπόθεση ότι αναφέρεται η πηγή και ότι δεν αλλοιώνεται το αρχικό νόημα ή μήνυμα του εγγράφου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν ευθύνεται για οποιαδήποτε συνέπεια προκύψει από την περαιτέρω χρήση αυτού. Η πολιτική περαιτέρω χρήσης εγγράφων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διέπεται από την απόφαση 2011/833/ΕΕ της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 2011, για την περαιτέρω χρήση εγγράφων της Επιτροπής (ΕΕ L 330 της 14.12.2011, σ. 39).

Εισαγωγή

Προκλήσεις που επιδιώκει να αντιμετωπίσει η Δράση 2

Η θέσπιση του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης (ΜΔΜ) αντανακλά τη δέσμευση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να επιτύχει ουδέτερο ισοζύγιο διοξειδίου του άνθρακα έως το 2050, προωθώντας την κοινωνική και οικονομική δικαιοσύνη και υποστηρίζοντας τη μετάβαση σε μια οικονομία απαλλαγμένη από ανθρακούχες εκπομπές. Θα έχει σημαντικό κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο σε περιφέρειες και βιομηχανίες που εξαρτώνται επί του παρόντος σε μεγάλο βαθμό από τα ορυκτά καύσιμα, όπως η εξόρυξη άνθρακα, η διύλιση πετρελαίου και άλλες βιομηχανίες με υψηλά επίπεδα εκπομπών. Η Επιτροπή έχει αναγνωρίσει την ανάγκη να στηρίξει αυτές τις περιφέρειες και τους τομείς για να διασφαλίσει ότι η μετάβαση θα είναι δίκαιη και ισότιμη.

Ο ΜΔΜ αποτελείται από τρεις πυλώνες: το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ), ένα ειδικό πρόγραμμα δίκαιης μετάβασης στο πλαίσιο της δέσμης μέτρων InvestEU και μια νέα Δανειακή Διευκόλυνση του Δημόσιου Τομέα (ΔΔΤ).¹ Συνολικά, οι διάφορες πηγές χρηματοδότησης αναμένεται να συγκεντρώσουν περίπου 55 δισεκατομμύρια ευρώ κατά τη δημοσιονομική περίοδο που καλύπτει τα έτη 2021-2027. Το ποσό αυτό θα μοιραστεί μεταξύ όλων των περιφερειών που πληρούν τις προϋποθέσεις και εγκρίνονται για χρηματοδότηση.

Στο πλαίσιο του ΜΔΜ, τα κράτη μέλη της ΕΕ υποχρεούνται να εκπονήσουν εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης (ΕΣΔΜ) ως προϋπόθεση για την πρόσβαση στα διάφορα χρηματοδοτικά προγράμματα. Ιδανικά, τα ΕΣΔΜ θα πρέπει να περιγράφουν την προβλεπόμενη διαδικασία μετάβασης για τις συμμετέχουσες χώρες, εστιάζοντας ειδικά στις περιφέρειες που θα επηρεαστούν περισσότερο, να περιγράφουν τις προσδοκώμενες επιπτώσεις στις περιφέρειες αυτές, καθώς και να παρέχουν ένα πλαίσιο για τη διασφάλιση της συμμετοχής των πολιτών, της παρακολούθησης, της αξιολόγησης και της αποτελεσματικής εφαρμογής των προγραμματισμένων δράσεων.

Ωστόσο, τα ΕΣΔΜ, όσον αφορά την περιγραφή του οράματός τους για το μέλλον των περιφερειών δίκαιης μετάβασης, είναι όλα αρκετά γενικόλογα έγγραφα. Συνήθως έχουν έκταση 20 έως 25 σελίδες και παρέχουν μόνο γενικές ενδείξεις για τις κατευθύνσεις που προτίθενται να ακολουθήσουν οι περιφέρειες.

Ο ΜΔΜ αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης δέσμης χρηματοδότησης που παρέχεται για την επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, σημαντικό μέρος της οποίας αποτελούν οι περιβαλλοντικές λύσεις. Στόχος του είναι να μετριάσει τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της απανθρακοποίησης των βιομηχανιών με υψηλά επίπεδα εκπομπών. Ωστόσο, το ίδιο το ΤΔΜ δεν επαρκεί για να καλύψει τις πραγματικές ανάγκες των περιφερειών στο πλαίσιο της μετάβασης. Σε ορισμένες περιφέρειες, ιδίως στις πολιτικά πιο σημαντικές περιφέρειες με μεγάλες βιομηχανίες που σχετίζονται με τον άνθρακα, όπως η Άνω Σιλεσία (Πολωνία) και η Heves (Ουγγαρία), η χρηματοδότηση θα συμπληρωθεί από εθνικά κονδύλια από άλλες πηγές. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται τα ταμεία της ΕΕ, όπως το Ταμείο Εκσυγχρονισμού, το Ταμείο

¹ Jens Hunsbeth Schreuder, [Ο δεύτερος και τρίτος πυλώνας του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης](#), CEE Bankwatch Network, 13 Μαρτίου 2023.

Καινοτομίας, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Ωστόσο, είναι σημαντικό η εφαρμογή αυτών των ταμείων να εναρμονίζεται με τους στόχους που καθορίζονται στα ΕΣΔΜ.

Η επιλογή των έργων στο πλαίσιο του ΤΔΑ βασίζεται στην αρχή της διασφάλισης μιας δίκαιης μετάβασης σε μια οικονομία απαλλαγμένη από ανθρακούχες εκπομπές. Τα έργα πρέπει να περιλαμβάνονται στα ΕΣΔΜ και να πληρούν τα κριτήρια της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας και της διατήρησης θέσεων εργασίας, της προώθησης της κοινωνικής ένταξης, της προστασίας του περιβάλλοντος και της συμβολής στους γενικούς στόχους του ΜΔΜ. Ο κανονισμός του ΤΔΜ² καθορίζει γενικές κατευθυντήριες γραμμές και αρχές που απαιτείται να πληρούν τα έργα δίκαιης μετάβασης και προσδιορίζει τους τομείς που είναι επιλέξιμοι για τη χρηματοδότηση έργων. Ωστόσο, δεν παρέχει σε καμιά περίπτωση αρκετές λεπτομέρειες.

Στόχοι της Δράσης 2

Για να καλύψουμε αυτό το κενό, καταρτίσαμε έναν κατάλογο κριτηρίων επιλογής και ειδών έργων που οι δημόσιες αρχές μπορούν να χρησιμοποιήσουν ως κατευθυντήριες γραμμές κατά την επιλογή έργων δίκαιης μετάβασης και πράσινης οικονομίας. Καθώς στα έργα αυτά μπορεί να συμμετέχουν διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη, παρέχουμε επίσης κατευθυντήριες γραμμές για τη συμμετοχή ενδιαφερόμενων φορέων σε επίπεδο προγραμματισμού και κατά την παρακολούθηση της προόδου των έργων αυτών.

Τα κριτήρια κατηγοριοποιούνται ανάλογα με α) τα είδη των περιβαλλοντικά και κοινωνικά βιώσιμων έργων που μπορούν να υποστηριχθούν στο πλαίσιο του κανονισμού για το ΤΔΜ, β) τη σκοπιμότητα και την ωριμότητα των έργων και γ) τα κριτήρια συμμετοχής των ενδιαφερομένων μερών.

Ο παρών οδηγός έχει ως στόχο να βοηθήσει τους τοπικούς φορείς λήψης αποφάσεων να επιλέξουν έργα που αποσκοπούν στην επίτευξη μιας βιώσιμης ενεργειακής μετάβασης με πολύμορφο, αντικειμενικό και δίκαιο τρόπο. Ελπίζουμε ότι θα αυξήσει το επίπεδο των φιλοδοξιών για βιώσιμες λύσεις στις περιφέρειες και θα επιτρέψει να δαπανηθούν τα κονδύλια κατά τρόπο που να συνάδει με τους στόχους της δίκαιης μετάβασης.

Ενδιαφερόμενα μέρη στα οποία απευθύνεται η Δράση 2

Τα ενδιαφερόμενα μέρη του παρόντος οδηγού είναι οι δημόσιες αρχές σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, οι οποίες είναι αρμόδιες για την επιλογή των κριτηρίων, τα οποία στη συνέχεια θα εφαρμοστούν για να αποφασιστεί ποια έργα που σχετίζονται με τη δίκαιη μετάβαση θα χρηματοδοτηθούν. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές θα μπορούσαν επίσης να εφαρμοστούν από άλλους ενδιαφερόμενα μέρη που βελτιώνουν τα κριτήρια επιλογής για τη χρηματοδότηση έργων δίκαιης μετάβασης.

² Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, [Κανονισμός \(ΕΕ\) 2021/1056 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 2021, για τη θέσπιση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης](#), EUR-Lex, 2, 30 Ιουνίου 2021.

Πώς υλοποιήθηκε η παρούσα Δράση

Η παρούσα Δράση καταρτίστηκε αρχικά από την Bankwatch και διανεμήθηκε η αρχική έκδοση.³ Στη συνέχεια, οι κατευθυντήριες γραμμές διανεμήθηκαν στα μέλη της Ομάδας Εργασίας για ανατροφοδότηση και συστάσεις, οι οποίες ελήφθησαν υπόψη κατά την αναθεώρηση και την προετοιμασία της τελικής έκδοσης των εν λόγω κατευθυντήριων γραμμών.

³ Miłostawa Stępień, Pippa Gallop, [Κατευθυντήριες γραμμές για την επιλογή έργων δίκαιης μετάβασης](#), CEE Bankwatch Network, 10 Οκτωβρίου 2023

Κατευθυντήριες γραμμές για την επιλογή έργων δίκαιης μετάβασης

1. Διαφανής και συμμετοχική επιλογή έργων

Η κύρια ομάδα-στόχος του παρόντος οδηγού είναι οι αρχές, τα θεσμικά όργανα και οι φορείς σε εθνικό ή/και περιφερειακό επίπεδο που είναι υπεύθυνοι για τον καθορισμό των κριτηρίων επιλογής και των διαδικασιών αξιολόγησης των έργων. Ωστόσο, είναι σημαντικό να δοθούν ευκαιρίες σε όλους τους σχετικά εθνικά και περιφερειακά ενδιαφερόμενα μέρη να εμπλακούν με συμμετοχικό και συμπεριληπτικό τρόπο κατά τη διάρκεια αυτών των διαδικασιών.

Για να είναι αποτελεσματική η επιλογή των έργων, η διαδικασία πρέπει να είναι διαφανής και να βασίζεται σε σαφή και τεκμηριωμένα κριτήρια που προκύπτουν από τις διάφορες αναλύσεις και αξιολογήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί για τις εν λόγω περιφέρειες. Επιπλέον, είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι ένα ευρύ φάσμα σχετικών ενδιαφερόμενων μερών εκπροσωπείται στα όργανα λήψης αποφάσεων και αξιολόγησης.

Τα κριτήρια επιλογής των έργων θα πρέπει να καθορίζονται στα διαδικαστικά έγγραφα και να συνάδουν με τα σχετικά σχέδια και τις αναλύσεις που έχουν εκπονηθεί για τις περιφέρειες. Η διαδικασία αξιολόγησης θα πρέπει να περιγράφεται στα διαδικαστικά έγγραφα και να είναι σχεδιασμένη έτσι ώστε να επιτρέπει τη λήψη τεκμηριωμένων και αντικειμενικών αποφάσεων σχετικά με το ποια έργα πληρούν τα κριτήρια και είναι επιλέξιμα για χρηματοδότηση.

Τα κριτήρια αξιολόγησης θα πρέπει να δημοσιοποιούνται και να είναι εύκολα προσβάσιμα σε όλους τους ενδιαφερόμενους αιτούντες. Επιπλέον, θα πρέπει να παρέχεται στήριξη στους αιτούντες ώστε να μπορούν να υποβάλλουν καινοτόμα έργα, ακόμη και αν έχουν μικρή εμπειρία στην υποβολή προτάσεων έργων παρόμοιας μορφής.

2. Συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών στο πλαίσιο της υλοποίησης ΕΣΔΜ

Η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών αφορά τον προσδιορισμό των ατόμων που ενδέχεται να επηρεαστούν από ένα συγκεκριμένο σχέδιο ή έργο, στην υλοποίηση του οποίου δεν συμμετέχουν άμεσα, και του τρόπου με τον οποίο ενδέχεται να επηρεαστούν. Αφορά επίσης τη διασφάλιση ότι όχι μόνο ενημερώνονται, αλλά και ότι ζητείται η γνώμη τους, ώστε να μπορούν να βρεθούν λύσεις σε όσα τους προβληματίζουν. Διαφέρει, επομένως, από τη συμπεριληπτικότητα του ίδιου του έργου, η οποία αφορά παράγοντες όπως ο αριθμός των θέσεων εργασίας που δημιουργούνται και η συμμετοχή διάφορων κοινωνικών ομάδων στην υλοποίησή του.

Η συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών συνεπάγεται ασφαλώς την παροχή πληροφοριών στα άτομα που ενδεχομένως να επηρεαστούν, καθώς αυτό αποτελεί προϋπόθεση για να διαμορφώσουν τεκμηριωμένες απόψεις. Αυτό το υλικό πρέπει να περιλαμβάνει πραγματικά στοιχεία και να είναι τεκμηριωμένο, όχι ανυπόστατο υλικό δημοσίων σχέσεων.

Επιπλέον, υπάρχει σαφής διαφορά μεταξύ της ενημέρωσης των ανθρώπων και της διαβούλευσης με τους ανθρώπους. Το τελευταίο συνεπάγεται ότι ζητείται η γνώμη τους ανοιχτά και με σαφήνεια και ότι οι παρατηρήσεις τους λαμβάνονται υπόψη κατά τη λήψη αποφάσεων. Αυτό σημαίνει επίσης ότι πρέπει να γίνει εγκαίρως, όταν όλες οι επιλογές είναι ακόμη ανοικτές, συμπεριλαμβανομένης της πιθανότητας να μην γίνουν οι προγραμματισμένες δραστηριότητες.

Η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών πραγματοποιείται σε πολλά επίπεδα κατά τη διαδικασία εκπόνησης σχεδίων και έργων. Πολλές φορές αποτελεί μέρος νομικά καθορισμένων διαδικασιών, όπως οι στρατηγικές περιβαλλοντικές εκτιμήσεις (ΣΠΕ), οι εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ) και οι διαδικασίες χωροταξικού σχεδιασμού. Ωστόσο, αυτά τα είδη διαβουλεύσεων είναι αρκετά συγκεκριμένα ως προς το πεδίο εφαρμογής τους και δεν αποσκοπούν στο να κάνουν τους πολίτες να αισθάνονται ότι συμμετέχουν εξ ολοκλήρου στην ανάπτυξη της κοινότητάς τους. Η διαδικασία σχεδιασμού της δίκαιης μετάβασης πρέπει να είναι διαφορετική για να πετύχει.

Παρόλο που το ΤΔΜ καθορίζει τις απαιτήσεις για τις διαβουλεύσεις σχετικά με τα ΕΣΔΜ, στην πραγματικότητα η διαδικασία συμμετοχής των ενδιαφερόμενων μερών πρέπει να συνεχιστεί καθ' όλη τη διάρκεια των φάσεων επιλογής, υλοποίησης, παρακολούθησης και αξιολόγησης των σχεδίων. Ιδανικά, η διαδικασία αυτή θα πρέπει να περιγράφεται στο ίδιο το ΕΣΔΜ. Ωστόσο, αυτό δεν απαιτείται ρητά από τον κανονισμό. Εάν η στρατηγική συμμετοχής των ενδιαφερόμενων μερών δεν αποτελεί μέρος του ΕΣΔΜ, θα πρέπει να αναπτυχθεί ξεχωριστή ολοκληρωμένη στρατηγική συμμετοχής. Στη στρατηγική αυτή θα πρέπει:

- να περιγράφονται σαφείς στόχους και μέσα μέτρησης της επιτυχίας·
- να οριστούν συγκεκριμένα εργαλεία επικοινωνίας και χρονοδιαγράμματα·
- να συνδυάζονται μέθοδοι βαθύτερης συμμετοχής και διαβούλευσης με πιο επιφανειακές, ενημερωτικές μεθόδους·
- να διατηρείται η διαφάνεια καθ' όλη τη διάρκεια των φάσεων επιλογής, υλοποίησης, παρακολούθησης και αξιολόγησης των έργων·
- να διασφαλιστεί η διαβούλευση με διάφορες κοινωνικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων.

3. Κριτήρια επιλογής έργων

3.1 Ποια είδη έργων θα πρέπει να λάβουν στήριξη;

Το άρθρο 8 του κανονισμού για το ΤΔΜ⁴ ορίζει το είδος των δραστηριοτήτων που μπορούν να υποστηριχθούν στο πλαίσιο του ΤΔΜ. Πρώτον, διευκρινίζει ότι «το ΤΔΜ υποστηρίζει μόνο δραστηριότητες που συνδέονται άμεσα με τον ειδικό στόχο του, όπως ορίζεται στο άρθρο 2⁵, και οι οποίες συμβάλλουν στην υλοποίηση των εδαφικών σχεδίων δίκαιης μετάβασης, που καταρτίζονται σύμφωνα με το άρθρο 11».⁶ Δεύτερον, απαριθμεί τις δραστηριότητες που είναι επιλέξιμες για αποκλειστική στήριξη:

- (a) παραγωγικές επενδύσεις σε ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένων των πολύ μικρών επιχειρήσεων και των νεοφυών επιχειρήσεων, που οδηγούν σε οικονομική διαφοροποίηση, εκσυγχρονισμό και μετατροπή·
- (b) επενδύσεις στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων, μεταξύ άλλων μέσω εκκολαπτηρίων επιχειρήσεων και συμβουλευτικών υπηρεσιών, που οδηγούν στη δημιουργία θέσεων εργασίας·
- (c) επενδύσεις σε δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας, μεταξύ άλλων από πανεπιστήμια και δημόσιους ερευνητικούς οργανισμούς, και προώθηση της μεταφοράς προηγμένων τεχνολογιών·
- (d) επενδύσεις στην ανάπτυξη τεχνολογίας, καθώς και σε συστήματα και υποδομές για οικονομικά προσιτή καθαρή ενέργεια, συμπεριλαμβανομένων τεχνολογιών αποθήκευσης ενέργειας, και στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου·
- (e) επενδύσεις στην ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές σύμφωνα με την οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (3), συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων αειφορίας που καθορίζονται σε αυτήν, και στην ενεργειακή απόδοση, μεταξύ άλλων με σκοπό τη μείωση της ενεργειακής πενίας·
- (f) επενδύσεις στην έξυπνη και βιώσιμη τοπική κινητικότητα, συμπεριλαμβανομένης της απαλλαγής του τομέα των τοπικών μεταφορών και των υποδομών του από τις ανθρακούχες εκπομπές·

⁴ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, [Κανονισμός \(ΕΕ\) 2021/1056 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 2021, για τη θέσπιση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης](#), EUR-Lex, 1, 30 Ιουνίου 2021.

⁵ Το άρθρο 2 ορίζει ότι «το ΤΔΜ συμβάλλει στον ενιαίο ειδικό στόχο του να δοθεί η δυνατότητα στις περιφέρειες και τους ανθρώπους να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές, εργασιακές, οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της μετάβασης προς τους στόχους της Ένωσης για την ενέργεια και το κλίμα έως το έτος 2030 και προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία της Ένωσης έως το 2050, βάσει της συμφωνίας του Παρισιού.» Ως εκ τούτου, παρέχει μόνο μια γενική ιδέα για το ποια έργα μπορούν να υποστηριχθούν.

⁶ Το άρθρο 11 παρέχει λίγες ακόμα πληροφορίες, αλλά προειδοποιεί ότι τυχόν επενδύσεις σε επιχειρήσεις πέρα των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων πρέπει να αιτιολογούνται δεόντως, προφανώς για την αποφυγή παράνομων κρατικών ενισχύσεων: «σε περίπτωση που η υποστήριξη παρέχεται για παραγωγικές επενδύσεις σε επιχειρήσεις εκτός των ΜΜΕ, υποβάλλεται ενδεικτικός κατάλογος των πράξεων και επιχειρήσεων προς στήριξη και αιτιολόγηση της αναγκαιότητας αυτής της στήριξης με μελέτη αποκλίσεων στην οποία θα πρέπει να καταδεικνύεται ότι, αν δεν γίνει η επένδυση, ο αριθμός των θέσεων εργασίας που αναμένεται να απολεσθούν θα υπερβεί τον αριθμό των θέσεων εργασίας που αναμένεται να δημιουργηθούν.»

- (g) αποκατάσταση και αναβάθμιση των δικτύων τηλεθέρμανσης, με σκοπό τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των συστημάτων τηλεθέρμανσης, και επενδύσεις στην παραγωγή θερμότητας, υπό την προϋπόθεση ότι οι εγκαταστάσεις τηλεθέρμανσης τροφοδοτούνται αποκλειστικά από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας·
- (h) επενδύσεις στην ψηφιοποίηση, την ψηφιακή καινοτομία και την ψηφιακή συνδεσιμότητα·
- (i) επενδύσεις στην αναγέννηση και την απορρύπανση εγκαταλελειμμένων εκτάσεων, την αποκατάσταση του εδάφους και, μεταξύ άλλων όπου απαιτείται, σε έργα πράσινων υποδομών και αναπροσαρμογής της χρήσης, λαμβάνοντας υπόψη την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»·
- (j) επενδύσεις στην ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας, μεταξύ άλλων μέσω της πρόληψης και της μείωσης αποβλήτων, μέσω της αποδοτικής χρήσης των πόρων, της επαναχρησιμοποίησης, της επισκευής και της ανακύκλωσης·
- (k) αναβάθμιση δεξιοτήτων και επανεπίδραση για τους εργαζόμενους και τα άτομα που αναζητούν εργασία·
- (l) συνδρομή για την αναζήτηση εργασίας στα άτομα που αναζητούν εργασία·
- (m) ενεργητική συμπερίληψη των ατόμων που αναζητούν εργασία·
- (n) τεχνική βοήθεια·
- (o) άλλες δραστηριότητες στους τομείς της εκπαίδευσης και της κοινωνικής ένταξης, συμπεριλαμβανομένων, όπου αιτιολογείται δεόντως, των επενδύσεων σε υποδομές για τους σκοπούς των κέντρων κατάρτισης, των εγκαταστάσεων φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων, όπως αναφέρεται στα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης σύμφωνα με το άρθρο 11.

Το άρθρο 8 ορίζει επίσης ότι «το ΤΔΜ μπορεί να υποστηρίξει, σε περιοχές που χαρακτηρίζονται ενισχυόμενες,⁷ ...παραγωγικές επενδύσεις σε επιχειρήσεις εκτός των ΜΜΕ, με την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω επενδύσεις έχουν εγκριθεί ως μέρος του εδαφικού σχεδίου δίκαιης μετάβασης» και ότι «συμβάλλουν στη μετάβαση προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία της Ένωσης έως το 2050 και στην επίτευξη συναφών περιβαλλοντικών στόχων, εφόσον η στήριξή τους είναι απαραίτητη για τη δημιουργία θέσεων εργασίας στο προσδιορισθέν έδαφος, και εφόσον δεν οδηγούν σε μετεγκατάσταση».⁸

Σημαντικό είναι ότι το άρθρο 9 του κανονισμού για το ΤΔΜ ορίζει ορισμένα είδη έργων που δεν υποστηρίζει το ΤΔΜ:

- (a) τον παροπλισμό ή την κατασκευή πυρηνικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής·
- (b) την παρασκευή, επεξεργασία και εμπορία καπνού και προϊόντων καπνού·
- (c) μία προβληματική επιχείρηση·⁹
- (d) επενδύσεις που σχετίζονται με την παραγωγή, την επεξεργασία, τη μεταφορά, τη διανομή, την αποθήκευση ή την καύση ορυκτών καυσίμων.

⁷ «... κατά τους σκοπούς του άρθρου 107 παράγραφος 3 στοιχεία α) και γ) ΣΛΕΕ».

⁸ «... όπως ορίζεται στο άρθρο 2 σημείο 27 του κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060».

⁹ «... όπως ορίζεται στο άρθρο 2 σημείο 18 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 651/2014 της Επιτροπής (4), εκτός αν αυτό επιτρέπεται βάσει προσωρινών κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις που έχουν θεσπιστεί για την αντιμετώπιση έκτακτων περιστάσεων ή βάσει ενισχύσεων de minimis για τη στήριξη των επενδύσεων που μειώνουν τα ενεργειακά κόστη στο πλαίσιο της διαδικασίας ενεργειακής μετάβασης».

3.1.1 Περιβαλλοντική βιωσιμότητα των έργων

Οι παραπάνω διατάξεις παρέχουν κυρίως καθοδήγηση σχετικά με τα είδη των επενδύσεων που θεωρείται ότι συμβάλλουν ουσιαστικά στο ουδέτερο ισοζύγιο άνθρακα και στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Ωστόσο, δεν περιγράφουν λεπτομερώς τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα έργα αυτά μπορούν να θεωρηθούν ωφέλιμα για το περιβάλλον. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η περιβαλλοντική συμβολή ενός έργου εξαρτάται εγγενώς από το είδος του έργου και τη χρησιμοποιούμενη τεχνολογία. Σε άλλες περιπτώσεις, εξαρτάται περισσότερο από τη θετική συνεισφορά των ενδιαφερόμενων μερών, την περιβαλλοντική αξιολόγηση και τα κατάλληλα μέτρα μετριασμού (παράγοντες που εξετάζονται κυρίως στην ενότητα που ακολουθεί σχετικά με τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών σε επίπεδο έργου). Εδώ όμως εξετάζουμε τους διάφορους τύπους επιλέξιμων έργων και ποιες από αυτές τις παραλλαγές θα μπορούσαν να θεωρηθούν βιώσιμες.

Είναι ζωτικής σημασίας κατά την αντιμετώπιση ενός περιβαλλοντικού προβλήματος να μην δημιουργούμε άλλα μεγάλα προβλήματα. Για παράδειγμα, υπάρχουν πολλοί τρόποι για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, αλλά ορισμένοι από αυτούς έχουν επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα ή απαιτούν υλικά που μπορεί να αυξήσουν την εξάρτηση της ΕΕ από προβληματικά καθεστώτα ή να συνδέονται με παραβιάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας ή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ορισμένα ταμεία της ΕΕ, όπως ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, περιλαμβάνουν κριτήρια «μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης», τα οποία αποσκοπούν στο να διασφαλίσουν ότι η ουσιαστική συμβολή στην επίλυση ενός προβλήματος, όπως η κλιματική αλλαγή, δεν θα προκαλέσει πλήθος άλλων προβλημάτων, όπως η καταστροφή της βιοποικιλότητας ή η αύξηση των αποβλήτων.¹⁰ Η αιτιολογική σκέψη 6 του κανονισμού του ΤΔΜ τονίζει τη σημασία της συμμόρφωσης με το περιβαλλοντικό δίκαιο και τις πολιτικές της ΕΕ, καθώς και της αρχής της μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης:

«Σε αυτό το πλαίσιο, το ΤΔΜ θα στηρίζει δραστηριότητες οι οποίες σέβονται τα κλιματικά και περιβαλλοντικά πρότυπα και προτεραιότητες της Ένωσης και δεν βλάπτουν σημαντικά τους περιβαλλοντικούς στόχους του άρθρου 17 του κανονισμού (ΕΕ) 2020/852 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (9), και οι οποίες εξασφαλίζουν τη μετάβαση προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στην πορεία επίτευξης κλιματικής ουδετερότητας για την Ένωση έως το 2050.»¹¹

¹⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, [Γνώση για την Πολιτική – Μη Πρόκληση Σημαντικής Βλάβης](#), Knowledge4Policy, τελευταία τροποποίηση 30 Αύγουστου 2021.

¹¹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, [Κανονισμός \(ΕΕ\) 2021/1056 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 2021, για τη θέσπιση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης](#), EUR-Lex, 2, 30 Ιουνίου 2021.

3.1.1.1 Ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές¹² και ενεργειακή απόδοση, μεταξύ άλλων, για τους σκοπούς της μείωσης της ενεργειακής πενίας

Σύμφωνα με την οδηγία της ΕΕ για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας περιλαμβάνονται οι εξής: «ενέργεια από ανανεώσιμες μη ορυκτές πηγές ήτοι αιολική, ηλιακή (ηλιακή θερμική και ηλιακή φωτοβολταϊκή) και γεωθερμική ενέργεια, ενέργεια του περιβάλλοντος, παλιρροϊκή, κυματική και λοιπές μορφές ενέργειας των ωκεανών, υδροηλεκτρική, από βιομάζα, ενέργεια από τα εκλυόμενα στους χώρους υγειονομικής ταφής αέρια, από τα αέρια που παράγονται σε σταθμούς επεξεργασίας λυμάτων και τα βιοαέρια». ¹³ Ωστόσο, το γεγονός ότι μια συγκεκριμένη πηγή ενέργειας είναι ανανεώσιμη δεν σημαίνει ότι η χρήση της είναι απαραίτητα αβλαβής για τους ανθρώπους και το περιβάλλον.

Η δασική βιομάζα και τα βιοκαύσιμα έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα αμφιλεγόμενα. Η πολιτική της ΕΕ αντιμετωπίζει το ξύλο ως ανανεώσιμο και με ουδέτερο ισοζύγιο άνθρακα, διότι, αν και εκπέμπει αέρια του θερμοκηπίου όταν καίγεται, τα νέα δέντρα που το αντικαθιστούν αναμένεται να απορροφήσουν και να αποθηκεύσουν την ισοδύναμη ποσότητα διοξειδίου του άνθρακα. Ωστόσο, τα δέντρα αυτά δεν αντικαθίστανται πάντοτε, και η κλιματική έκτακτη ανάγκη είναι πλέον τόσο επείγουσα που δεν έχουμε χρόνο να περιμένουμε να αναπτυχθούν νέα δέντρα που θα το αντικαταστήσουν. ¹⁴ Η καύση ξύλου επιδεινώνει επίσης την ατμοσφαιρική ρύπανση και μπορεί να επηρεάσει τη βιοποικιλότητα όταν γίνεται σε μεγάλη κλίμακα.

Η ΕΕ έχει προσθέσει κριτήρια βιωσιμότητας στην οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αλλά τα κριτήρια αυτά είναι ανεπαρκή σε σχέση με την κλίμακα του προβλήματος και είναι περισσότερο αποτέλεσμα πολιτικού συμβιβασμού παρά επιστημονικών στοιχείων. Επομένως, το Bankwatch συνιστά, σε κάθε περίπτωση, να μην καίγεται πρωτογενής δασική βιομάζα, δηλαδή ξύλο που προέρχεται απευθείας από το δάσος. Η δευτερογενής δασική βιομάζα, η οποία αποτελείται από ξύλο που περισσεύει από πριονιστήρια ή άλλες βιομηχανίες, μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μικρή κλίμακα για συμπαραγωγή ηλεκτρισμού και θερμότητας. Ωστόσο, οι εγκαταστάσεις αυτές πρέπει να προσαρμόζονται στην πραγματική διαθεσιμότητα των υπολειμμάτων επεξεργασίας ξύλου, ώστε να αποφευχθεί η δημιουργία ζήτησης για πρωτογενή δασική βιομάζα.

Τα βιοκαύσιμα απαιτούν τεράστια έκταση γης για την παραγωγή ενεργειακών καλλιεργειών, που οδηγεί σε ανταγωνισμό με τις καλλιέργειες τροφίμων και την αποψίλωση των δασών.

¹² Σύμφωνα με την [οδηγία \(ΕΕ\) 2018/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018, για την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές](#), συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων αειφορίας της.

¹³ Η βιοενέργεια υπόκειται σε κριτήρια βιωσιμότητας και μπορεί να προσμετρηθεί ως ανανεώσιμη μόνο εάν πληροί αυτά τα κριτήρια. Η ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας διέπεται κυρίως από την οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας του 2018. Μια νέα έκδοση της οδηγίας συμφωνήθηκε τον Μάρτιο του 2023, αλλά δεν είχε ακόμη εγκριθεί επίσημα την 1η Σεπτεμβρίου.

¹⁴ Γραφείο Ευρωπαϊκής Πολιτικής του WWF, [500+ επιστήμονες καλούν την ΕΕ να σταματήσει την καύση των δέντρων για ενέργεια](#), Γραφείο Ευρωπαϊκής Πολιτικής του WWF, 11 Φεβρουαρίου 2021.

Η ΕΕ αναγκάστηκε να υπαναχωρήσει από την αρχική της προώθηση των βιοκαυσίμων με βάση τις καλλιέργειες, περιορίζοντας τη χρήση τους το πολύ στο 7 % της χρήσης ενέργειας στον τομέα μεταφορών ανά κράτος μέλος έως το 2030.¹⁵ Το ανανεώσιμο αέριο υπό τη μορφή βιοαερίου μπορεί να χρησιμεύσει ως τοπική εναλλακτική λύση σε γεωργικές εκτάσεις. Ωστόσο, η αύξηση χρήσης του βιοαερίου εγείρει, κατά βάση, τα ίδια ζητήματα με τα βιοκαύσιμα. Για παράδειγμα, η χρήση μονοκαλλιεργειών τροφίμων για την παραγωγή ενέργειας αντί για τρόφιμα μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην επισιτιστική ασφάλεια και τη βιοποικιλότητα, όπως έχει ήδη συμβεί στη Γερμανία, για παράδειγμα.¹⁶ Ως εκ τούτου, μόνο οι περιφέρειες δίκαιης μετάβασης μπορούν να εξετάσουν το ενδεχόμενο βιοαερίου μικρής κλίμακας, υπό την προϋπόθεση ότι διαθέτουν μεγάλες ποσότητες καταλοίπων από τη γεωργία ή υπολειμμάτων επεξεργασίας λυμάτων. Ωστόσο, δεν πρέπει να υπάρχουν καλλιέργειες ειδικά για τον σκοπό αυτό.

Μια άλλη πηγή σύγχυσης όσον αφορά τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είναι ο όρος «ανάκτηση ενέργειας». Ο όρος καλύπτει ένα φάσμα τεχνολογιών, από το αέριο του χώρου υγειονομικής ταφής μέχρι την αποτέφρωση με ανάκτηση ενέργειας. Ορισμένες από αυτές θεωρούνται ανανεώσιμες πηγές σύμφωνα με την οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αλλά μόνο αυτές που παράγουν ενέργεια με βάση ανανεώσιμα υλικά, όπως τα φυτικά απόβλητα/απορρίμματα κήπων, τα απόβλητα κουζίνας ή το χαρτί. Στην πραγματικότητα, τις περισσότερες φορές, για την αποτέφρωση αποβλήτων για ανάκτηση ενέργειας χρησιμοποιούνται μικτά αστικά απόβλητα, συμπεριλαμβανομένων των πλαστικών (κυρίως με βάση το πετρέλαιο), και μόνο τα βιοαποικοδομήσιμα τμήματα μπορούν να θεωρηθούν ανανεώσιμα σύμφωνα με την οδηγία για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Ακόμα και αν μέρος του ρεύματος αποβλήτων θεωρείται ανανεώσιμο, η αποτέφρωση αποβλήτων δεν μπορεί να θεωρείται βιώσιμη και δεν θα πρέπει να χρηματοδοτείται με κονδύλια της ΕΕ (βλ. την ενότητα για την κυκλική οικονομία παρακάτω για καλύτερες εναλλακτικές λύσεις).

Σας παρουσιάζουμε ορισμένα συνιστώμενα επιλέξιμα είδη έργων που θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν:

- έργα ενεργειακής απόδοσης όπως ριζικές αναβαθμίσεις νοικοκυριών σύμφωνα με τα πρότυπα της ΕΕ·
- έργα ηλιακής ενέργειας σε στέγες, ιδίως αυτά που επικεντρώνονται σε παραγωγούς-καταναλωτές και ενεργειακές κοινότητες·
- αιολικά και ηλιακά έργα κοινής ωφελείας, ιδίως αν ανήκουν σε ενεργειακές κοινότητες (ακόμα καλύτερα αν χρησιμοποιούν εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές

¹⁵ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης [Οδηγία \(ΕΕ\) 2018/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018, για την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές](#), *EUR-Lex*, 21 Δεκεμβρίου 2018.

¹⁶ Kenneth Richter, «[Πρόκειται η ΕΕ να επαναλάβει το ίδιο καταστροφικό λάθος με το βιοαέριο όπως είχε συμβεί παλιότερα με τα βιοκαύσιμα;](#)», *EU Bioenergy*, 12 Οκτωβρίου 2018.

εγκαταστάσεις, όπως εγκαταλελειμμένα ορυχεία, χωματερές για την απόρριψη τέφρας ή εργοστάσια).

Τα κριτήρια από τον κανονισμό περιλαμβάνουν έργα για τους σκοπούς μείωσης της ενεργειακής φτώχειας, που αξίζει ιδιαίτερης προσοχής. Δεν πρέπει να θεωρείται ότι τα έργα που σχετίζονται με ανανεώσιμες πηγές ενέργεια και την ενεργειακή απόδοση θα μειώνουν αυτόματα την ενεργειακή φτώχεια. Αυτό το ζήτημα αναλύεται με περισσότερες λεπτομέρειες στα «κριτήρια κοινωνικής βιωσιμότητας» παρακάτω.

3.1.1.2 Οικονομικά προσιτή καθαρή ενέργεια, συμπεριλαμβανομένων των τεχνολογιών αποθήκευσης ενέργειας, και μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου

Στον κανονισμό, αυτή η κατηγορία διακρίνεται από τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (παραπάνω) και την τηλεθέρμανση (παρακάτω). Ωστόσο, δεδομένου ότι το ΤΔΜ ορθά δεν χρηματοδοτεί ορυκτά καύσιμα, όλα τα είδη ενέργειας που εμπίπτουν σε αυτό το θεματικό πεδίο πρέπει να βασίζονται σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ή να εξοικονομούν ενέργεια. Παραδείγματα ειδών έργων που μπορεί να είναι επιλέξιμα στο πλαίσιο αυτής της κατηγορίας:

- εγκατάσταση αποδοτικών αντλιών θερμότητας για νοικοκυριά·
- αποθήκευση θερμότητας ή ηλεκτρικής ενέργειας, με κατάλληλη έμφαση σε πτυχές της κυκλικής οικονομίας όπως η ανάγκη για κρίσιμες πρώτες ύλες.¹⁷
- βελτιώσεις στο διασυνδεδεμένο δίκτυο διανομής ή μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας για εξασφάλιση καλύτερης ενσωμάτωσης μεταβλητών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας·
- ενδεχομένως, αποθήκευση ενέργειας σε νερό σε ορυχείο επιφανειακής εκμετάλλευσης.

Το πράσινο υδρογόνο έχει πολλές φορές προταθεί σαν λύση για τη βαριά βιομηχανία, και κατά τη γνώμη του Bankwatch είναι πιθανό να διαδραματίσει κάποιο ρόλο. Ωστόσο, θα περιοριστεί σε βιομηχανίες όπου δεν υπάρχει επιλογή απευθείας ηλεκτροδότησης. Δεδομένης της ενεργειακής έντασης της διαδικασίας της ηλεκτρόλυσης, σε συνδυασμό με την ανάγκη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή υδρογόνου ενδεχομένως θα ανταγωνιστούν με άλλες πιο βιώσιμες και αποδοτικές εφαρμογές. Στο πλαίσιο αυτό, η δημόσια χρηματοδότηση ή άλλα προγράμματα δημόσιας στήριξης θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο για τη στήριξη:

- ⊘ Η παραγωγή υδρογόνου με βάση βιώσιμες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Δεν θα πρέπει να δίνεται καμία στήριξη για το υδρογόνο που παράγεται από ορυκτά καύσιμα (ακόμα και αν χρησιμοποιείται τεχνολογία δέσμευσης και αποθήκευσης άνθρακα), καθώς αυτό δεν λύνει το πρόβλημα των διαρροών μεθανίου κατά τη διάρκεια της εξαγωγής και της μεταφοράς, και μακροπρόθεσμα η εμπορική βιωσιμότητα της αποθήκευσης άνθρακα δεν είναι ακόμα βέβαιη. Επιπλέον, το υδρογόνο που παράγεται με τη χρήση της παραγωγής πυρηνικής ενέργειας ή μη βιώσιμων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως η υδροηλεκτρική ενέργεια και η βιομάζα, δεν πρέπει να χρηματοδοτούνται με δημόσια κονδύλια.

¹⁷ Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. Onne Hoogland et al., [ENTEC Κέντρο Τεχνονομίας για την Ενεργειακή Μετάβαση – Μελέτη για την Αποθήκευση Ενέργειας](#), TNO, Trinomics, Fraunhofer, ολοκληρώθηκε τον Νοέμβριο του 2022, δημοσιεύτηκε τον Μάρτιο του 2023.

- ⊘ Η χρήση του υδρογόνου σε τομείς όπου είναι πολύ δύσκολη η μείωση των εκπομπών και η απευθείας ηλεκτροδότηση, όπως του χάλυβα, των χημικών ουσιών, της αεροπορίας, της ναυσιπλοΐας μεγάλης απόστασης και των οδικών μεταφορέων βαρέων οχημάτων (χρησιμοποιώντας μέσα μεταφοράς υδρογόνου ή παράγωγης ενέργειας). Η ανάμειξη υδρογόνου και φυσικού αερίου δεν πρέπει να επιτρέπεται.
- ⊘ Η παραγωγή υδρογόνου θα πρέπει να βασίζεται σε επιπλέον ανανεώσιμη ενέργεια και δεν θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όπου μπορεί να χρησιμοποιείται απευθείας ηλεκτρική ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, π.χ. στους τομείς της θέρμανσης ή χερσαίας μεταφοράς.

3.1.1.3 Αποκατάσταση και αναβάθμιση των δικτύων τηλεθέρμανσης με σκοπό τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και επενδύσεις στην παραγωγή θερμότητας – αποκλειστικά από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

Τα συστήματα τηλεθέρμανσης λειτουργούν παραδοσιακά σε υψηλές θερμοκρασίες, με τη χρήση κεντρικών πηγών θερμότητας. Αλλά πλέον που αυτή η πρακτική αρχίζει να αλλάζει, νέες επενδύσεις στην τηλεθέρμανση θα πρέπει να στοχεύουν στην αναπτυξη των λεγόμενων «δίκτυων τέταρτης γενιάς». Τα εν λόγω συστήματα παρέχουν θερμότητα για κτίρια χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας με ελάχιστες απώλειες ενέργειας ενσωματώνοντας πηγές θερμότητας με χαμηλές θερμοκρασίες χάρη στη λειτουργία έξυπνων συστημάτων ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό, οι ανακαινίσεις κτιρίων με σκοπό την ενεργειακή απόδοση διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη βελτίωση των επιδόσεων αυτών των συστημάτων. Κατάλληλες επενδύσεις στο πλαίσιο του ΤΔΜ μπορεί, μεταξύ άλλων, να είναι:

- έργα που αυξάνουν την απόδοση των υπαρχόντων δικτύων θέρμανσης·
- αντλίες θερμότητας μεγάλης κλίμακας·
- χρήση περισσευόμενης θερμότητας από τοπικές βιομηχανίες.¹⁸
- γεωθερμική θέρμανση (με την προϋπόθεση ότι το νερό επανεγχύεται και ότι γίνεται δέσμευση των βλαβερών αερίων όπως του μεθανίου)

3.1.1.4 Έξυπνη και βιώσιμη τοπική κινητικότητα, συμπεριλαμβανομένης της απαλλαγής του τομέα των τοπικών μεταφορών και των υποδομών του από ανθρακούχες εκπομπές

Ο γενικός στόχος της βιώσιμης τοπικής κινητικότητας θα πρέπει να είναι η αύξηση της πεζοπορίας και της χρήσης ποδηλάτου για μικρές αποστάσεις, και παράλληλα ο εξηλεκτρισμός άλλων μορφών μεταφοράς. Αυτό απαιτεί περισσότερο χώρο για μη μηχανοκίνητα μέσα μεταφοράς και δημόσιες συγκοινωνίες και λιγότερο χώρο για ατομικά μέσα οδικών μεταφορών. Νέα μέσα μεταφοράς όπως τα ηλεκτρικά πατίνια επίσης θα πρέπει

¹⁸ Η σκοπιμότητα αυτής της προσέγγισης πρέπει να αξιολογηθεί προσεχτικά, δεδομένου ότι οι σχετικές βιομηχανίες θα πρέπει να έχουν μακροπρόθεσμη διάρκεια τουλάχιστον 15 ετών. Δεν έχει νόημα η εγκατάσταση ενός συστήματος θερμότητας σε μια εγκατάσταση που σύντομα θα κλείσει.

να ληφθούν υπόψη και θα πρέπει να εξεταστεί πώς μπορούν να κυκλοφορούν με ασφάλεια μαζί με τα υπόλοιπα μέσα μεταφοράς. Πιθανά μέτρα, μεταξύ άλλων, είναι τα παρακάτω:

- υποδομές για μη μηχανοκίνητα μέσα μεταφοράς όπως το περπάτημα και η ποδηλασία·
- προγράμματα ενοικίασης, επιδιόρθωσης και δωρεάς ποδηλάτων·
- ηλεκτροδότηση δημόσιων συγκοινωνιών και σχετικών υποδομών·
- βελτιωμένα συστήματα ενημέρωσης πελατών όπως ενημερώσεις σε πραγματικό χρόνο για δημόσιες συγκοινωνίες·
- βελτιωμένα συστήματα έκδοσης εισιτηρίων, κάνοντας ευκολότερη και γρηγορότερη την αγορά εισιτηρίων.

3.1.1.5 Αναγέννηση και απορρύπανση εγκαταλελειμμένων εκτάσεων, αποκατάσταση του εδάφους, έργα πράσινων υποδομών και αναπροσαρμογής της χρήσης, λαμβάνοντας υπόψη την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»»

Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» σημαίνει – μεταξύ άλλων – ότι οι εταιρείες των οποίων οι δραστηριότητες έχουν προκαλέσει ζημιά στο περιβάλλον ή στο τοπίο θα πρέπει να πληρώσουν για να το αποκαταστήσουν στην αρχική του κατάσταση ή σε μια κατάσταση που μπορεί να χρησιμοποιηθεί με παραγωγικό τρόπο για άλλον σκοπό. Επομένως, αν χρησιμοποιηθούν κονδύλια από το ΤΔΜ για τέτοιου είδους έργα, είναι απαραίτητο να συμμορφώνονται με τους κανόνες της ΕΕ για τις κρατικές ενισχύσεις στους τομείς του κλίματος της προστασίας ή/και της διάσωσης του περιβάλλοντος.¹⁹

Το Bankwatch, το Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Δράσης για το Κλίμα συνέταξαν ενημερωτικό δελτίο σχετικά με την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» όσον αφορά τα κονδύλια της δίκαιης μετάβασης, συμπεριλαμβανομένου ενός καταλόγου ελέγχου σχετικά με το κατά πόσον τα έργα εναρμονίζονται με την αρχή αυτή.²⁰

Στα είδη έργων μπορεί να περιλαμβάνεται η χρήση γης για εγκαταστάσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που αναφέρθηκαν παραπάνω, ή τα ακόλουθα:

- απομόλυνση και αναπροσαρμογή εγκαταλελειμμένων εγκαταστάσεων που προετοιμάζονται, για παράδειγμα, για εγκαταστάσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας·

¹⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, [Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και αναδιάρθρωση μη χρηματοπιστωτικών προβληματικών επιχειρήσεων](#), 31 Ιουλίου 2014.

²⁰ CEE Bankwatch Network, European Environmental Network, Climate Action Network Europe, [Ενημερωτικό δελτίο για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή: η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» στο πλαίσιο της διαδικασίας δίκαιης μετάβασης – διάγνωση και συστάσεις](#), 7 Οκτωβρίου 2021.

- αποκατάσταση της γης, όπως μετατροπή πρώην ανθρακωρυχείων σε λίμνες με υποδομές αναψυχής μικρής κλίμακας ή/και ακόμη και σε φυσικούς δρυμούς.²¹
- πρασίνισμα πρώην βιομηχανικών αστικών περιοχών για τη βελτίωση της ποιότητας του αέρα και την αύξηση της σκίασης κατά τη διάρκεια περιόδων με υψηλές θερμοκρασίες.
- δημιουργία αστικών κήπων.
- πράσινες υποδομές, όπως η αποκατάσταση των πλημμυρικών περιοχών και υγροτόπων για τη βελτίωση της ανθεκτικότητας έναντι των ακραίων καιρικών φαινομένων που προκαλούνται από την κλιματική κρίση: μικρότερης κλίμακας αστικοί κήποι κατακράτησης νερού, λεκάνες διήθησης ή πράσινες στέγες: συστήματα καθαρισμού νερού από καλαμιώνες: συστήματα συλλογής βρόχινου νερού μεγάλης κλίμακας.

²¹Βλέπε, για παράδειγμα: The Wildlife Trust for Lancashire, Manchester and North Merseyside, [‘Μεγάλο νέο Φυσικό Καταφύγιο δημιουργήθηκε στην περιοχή Wigan και Leigh’](#), *The Wildlife Trust for Lancashire, Manchester and North Merseyside*, 3 Οκτωβρίου 2022.

3.1.1.6 Επενδύσεις στην ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας, μεταξύ άλλων μέσω της πρόληψης και της μείωσης αποβλήτων, μέσω της αποδοτικής χρήσης των πόρων, της επαναχρησιμοποίησης, της επισκευής και της ανακύκλωσης

Ο στόχος της κυκλικής οικονομίας είναι, αντί να εξάγουμε και να απορρίπτουμε όλο και περισσότερα υλικά, να αξιοποιούμε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα υλικά που ήδη κυκλοφορούν. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί ελαχιστοποιώντας τους πόρους που χρησιμοποιούνται και διασφαλίζοντας ότι δεν παράγονται από την αρχή προϊόντα ή υλικά που δεν είναι απαραίτητα· ότι τα αντικείμενα επαναχρησιμοποιούνται όσο περισσότερο γίνεται και επιδιορθώνονται εύκολα και δεν καταλήγουν στα σκουπίδια· ότι τα «απόβλητα» μπορούν να ανακυκλωθούν εύκολα σε νέους πόρους· και ότι τα οργανικά απόβλητα μετατρέπονται σε λίπασμα. Αυτό απαιτεί μεγάλο μετασχηματισμό της οικονομίας μας. Ωστόσο, πολλές από αυτές τις αλλαγές μπορούν να θεσπιστούν με έναν κανονισμό, που είναι πέρα από το πεδίο εφαρμογής των τοπικών αρχών σε περιφέρειες υψηλής έντασης άνθρακα. Ωστόσο, τα παρακάτω είδη έργων μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά και να δημιουργήσουν θέσεις απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο:

- χωριστή συλλογή αποβλήτων από τα νοικοκυριά·
- οικιακή λιπασματοποίηση ή υψηλής ποιότητας λιπασματοποίηση από χωριστή συλλογή οργανικών αποβλήτων·
- κέντρα επαναχρησιμοποίησης και επιδιόρθωσης·
- κέντρα ενοικίασης εξοπλισμού, όπου οι ντόπιοι μπορούν να δανείζονται εξοπλισμό όπως μηχανικά εργαλεία ή μηχανές γκαζόν όταν τις χρειάζονται, παρά να πρέπει να αγοράζουν τις δικές τους·
- ανακυκλώσιμα υλικά.²²

3.1.1.7 Έργα στο πλαίσιο του παραρτήματος I της οδηγίας για το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής

Ο κανονισμός για το ΤΔΜ ορίζει ότι το ΤΔΜ μπορεί να στηρίζει επενδύσεις που αποσκοπούν στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τις δραστηριότητες που απαριθμούνται στο παράρτημα I της οδηγίας 2003/87/ΕΚ σχετικά με το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής. Ωστόσο, οι επενδύσεις αυτές πρέπει να έχουν εγκριθεί στο πλαίσιο του εδαφικού σχεδίου δίκαιης μετάβασης. Θεωρητικά, αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν τις ακόλουθες κατηγορίες δραστηριοτήτων:

Ενεργειακές δραστηριότητες

Εγκαταστάσεις καύσεως με ονομαστική θερμική κατανάλωση άνω των

²² Σε αυτά δεν συμπεριλαμβάνεται η «υποβαθμιστική ανακύκλωση», όπου ουσιαστικά μη βιώσιμα υλικά μετατρέπονται σε νέα αντικείμενα απλώς για να μην καταλήξουν σε χώρο υγειονομικής ταφής. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα αντικείμενα θα πρέπει να ανασχεδιάζονται για την αποφυγή αυτής της σπατάλης.

20 MW (εκτός εγκαταστάσεων επικινδύνων ή αστικών αποβλήτων).

Διυλιστήρια ορυκτελαίων.

Οπτανθρακοποιεία.

Παραγωγή και επεξεργασία σιδηρούχων μετάλλων

Εγκαταστάσεις φρύξεως ή θερμοσυσσωμάτωσης μεταλλευμάτων (συμπεριλαμβανομένων και θειούχων μεταλλευμάτων).

Εγκαταστάσεις για την παραγωγή χυτοσιδήρου ή χάλυβα (πρωτογενής ή δευτερογενής τήξη) συμπεριλαμβανομένης και της συνεχούς χυτεύσεως, με δυναμικότητα άνω των 2,5 τόνων την ώρα.

Βιομηχανία ανόργανων υλών

Εγκαταστάσεις για την παραγωγή κλίνκερ τσιμέντου σε περιστροφικούς κλιβάνους παραγωγικού δυναμικού άνω των 500 τόνων την ημέρα ή ασβέστου σε περιστροφικούς κλιβάνους παραγωγικού δυναμικού άνω των 50 τόνων την ημέρα ή σε άλλους κλιβάνους παραγωγικού δυναμικού άνω των 50 τόνων την ημέρα.

Εγκαταστάσεις για την παραγωγή υάλου, συμπεριλαμβανομένων και ινών υάλου, με τηκτική ικανότητα άνω των 20 τόνων την ημέρα.

Εγκαταστάσεις για την παραγωγή κεραμικών προϊόντων με πύρωση, ιδίως δε κεραμιδιών, τούβλων, πυρίμαχων τούβλων, πλακιδίων, πήλινων σκευών ή πορσελάνης, παραγωγικού δυναμικού άνω των 75 τόνων την ημέρα ή/και χωρητικότητας κλιβάνων άνω των 4 m³ και πυκνότητας στοιβάσις ανά κλίβανο άνω των 300 kg/m³.

Άλλες δραστηριότητες

Βιομηχανικές εγκαταστάσεις για την παραγωγή:

α) πολτού από ξυλεία ή άλλα ινώδη υλικά·

β) χαρτιού και χαρτονιού παραγωγικού δυναμικού άνω των 20 τόνων την ημέρα.²³

Ωστόσο, οι παραπάνω δραστηριότητες πρέπει να εναρμονίζονται με τον στόχο της επίτευξης ουδέτερου ισοζυγίου άνθρακα και δεν επιτρέπεται να γίνεται χρήση ορυκτών καυσίμων. Δεδομένου ότι οι περισσότεροι από αυτούς τους τομείς βασίζονται συνήθως σε ορυκτά καύσιμα, τυχόν επενδύσεις σε αυτούς θα πρέπει να βασίζονται σε καινοτόμες τεχνολογίες. Ωστόσο, αυτό εγείρει σοβαρές ανησυχίες σχετικά με τη βιωσιμότητα, δεδομένου ότι πολλές από τις εναλλακτικές τεχνολογίες που έχουν αναπτυχθεί μέχρι σήμερα είτε βλάπτουν τη βιοποικιλότητα, όπως η δασική βιομάζα και τα περισσότερα βιοκαύσιμα, είτε έρχονται σε

²³ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, [Οδηγία 2003/87/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13 Οκτωβρίου 2003, σχετικά με τη θέσπιση συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου εντός της Κοινότητας και την τροποποίηση της οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου](#), EUR-Lex, 11, 25 Οκτωβρίου 2003.

σύγκρουση με τους στόχους της κυκλικής οικονομίας, όπως η χρήση αποβλήτων ως καύσιμο σε κλιβάνους τσιμέντου. Τόσο η δασική βιομάζα όσο και η καύση αποβλήτων επίσης συμβάλλουν στη ρύπανση του αέρα και έχουν αρνητικό αντίκτυπο στο κλίμα.²⁴ Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το πράσινο υδρογόνο ενδέχεται να διαδραματίσει κάποιο ρόλο, αλλά η σημασία του δεν πρέπει να υπερεκτιμηθεί.

3.1.1.8 Οριζόντια περιβαλλοντικά κριτήρια

Εκτός από την ανάγκη επένδυσης σε συγκεκριμένα έργα που ωφελούν το περιβάλλον και την κοινότητα, κατά την επιλογή των έργων πρέπει να εφαρμόζονται οριζόντια κριτήρια. Πιο συγκεκριμένα, οι αρχές της οικολογικής δημόσιας σύμβασης θα πρέπει να εφαρμόζονται σε δημόσιους διαγωνισμούς και συμβάσεις.²⁵

Επιπλέον, οι τοπικές αρχές, όταν υποστηρίζουν μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ), πρέπει να βεβαιώνονται ότι οι δραστηριότητές τους είναι βιώσιμες, όχι μόνο για την κοινότητα υποδοχής αλλά και για το ευρύτερο περιβάλλον, τώρα και στο μέλλον. Για παράδειγμα, μια εταιρεία που παρασκευάζει πλαστικές συσκευασίες μπορεί να προσφέρει απασχόληση, αλλά ο γενικός σκοπός της αντιτίθενται στον στόχο της κυκλικής οικονομίας της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Επίσης, μπορεί να διαπιστωθεί ότι ορισμένα από τα προϊόντα υπόκεινται σε μια νομικά δεσμευτική κατάργηση τα επερχόμενα έτη. Ως εκ τούτου, δεν έχει νόημα να δοθεί στήριξη σε εταιρείες που δεν έχουν μέλλον με κονδύλια από το ΤΔΜ.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι εταιρείες μπορεί να δηλώσουν ότι διαθέτουν στρατηγική μεταστροφής σε μια πιο βιώσιμη παραγωγή ή κατανάλωση, αλλά θα πρέπει να λάβουν στήριξη μόνο αν ξεκινήσουν την παραγωγή των αγαθών αυτών από την πρώτη μέρα λειτουργίας της νέας εγκατάστασης.

3.1.2 Κοινωνική βιωσιμότητα έργων

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο κανονισμός για το ΤΔΜ δεν υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες όσον αφορά τους κοινωνικούς στόχους που θα πρέπει να έχουν τα έργα που λαμβάνουν

²⁴ Για τον αντίκτυπο της δασικής βιομάζας στο κλίμα, ανατρέξτε, για παράδειγμα, στη δημοσίευση Εταιρική Σχέση για την Ακεραιότητα της Πολιτικής, [Ανθρακούχες Εκπομπές από την Καύση Βιομάζας για Ενέργεια, Partnership for Policy Integrity](#), 17 Μαρτίου 2011. Για τις επιπτώσεις της αποτέφρωσης αποβλήτων στο κλίμα ανατρέξτε στη δημοσίευση Geert Warringa, [Αποτέφρωση Αποβλήτων στο πλαίσιο του ΣΕΔΕ – Μια αξιολόγηση των οφελών για το κλίμα](#), CE Delft, Οκτώβριος 2021. Μάλιστα, βάσει της νέας [οδηγίας \(ΕΕ\) 2023/959 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10^{ης} Μαΐου 2023, για την τροποποίηση της οδηγίας 2003/87/ΕΚ σχετικά με τη θέσπιση συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός της Ένωσης και της απόφασης \(ΕΕ\) 2015/1814 σχετικά με τη θέσπιση και τη λειτουργία αποθεματικού για τη σταθερότητα της αγοράς όσον αφορά το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου](#), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επιφορτιστεί να εξετάσει το ενδεχόμενο της συμπερίληψης της αποτέφρωσης στο σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής της ΕΕ από το 2028, και ενδεχόμενες αποκλίσεις επιτρέπονται το αργότερο μέχρι το 2030.

²⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, [Οικολογική Δημόσια Σύμβαση](#), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τελευταία πρόσβαση στις 21 Σεπτεμβρίου 2023.

χρηματοδότηση. Πράγματι, το άρθρο 8 παρέχει γενικές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τα είδη των έργων που μπορεί να συμβάλουν σε τέτοιου είδους στόχους:

α) παραγωγικές επενδύσεις σε ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένων των πολύ μικρών επιχειρήσεων και των νεοφυών επιχειρήσεων, που οδηγούν σε οικονομική διαφοροποίηση, εκσυγχρονισμό και μετατροπή·

β) επενδύσεις στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων, μεταξύ άλλων μέσω εκκολαπτηρίων επιχειρήσεων και συμβουλευτικών υπηρεσιών, που οδηγούν στη δημιουργία θέσεων εργασίας·

γ) επενδύσεις σε δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας, μεταξύ άλλων από πανεπιστήμια και δημόσιους ερευνητικούς οργανισμούς, και προώθηση της μεταφοράς προηγμένων τεχνολογιών.

Για να καταστήσουν τους εν λόγω στόχους και τα έργα πιο συγκεκριμένα, κάθε περιφέρεια πρέπει να διεξάγει μια ανάλυση προκειμένου να προσδιορίσει τα κοινωνικά ζητήματα που χρήζουν προσοχής και τα είδη των έργων που μπορεί να τους βοηθήσουν να τα αντιμετωπίσουν. Ιδανικά, τα έργα αυτά θα πρέπει να καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα κριτηρίων, συμπεριλαμβανομένων των παρακάτω:

- να παρέχουν ευκαιρίες επανειδίκευσης και αντικατάστασης θέσεων εργασίας σε τομείς που είναι πιο ευπαθείς έναντι της διαδικασίας μετάβασης προκειμένου να έχουν θετικό αντίκτυπο στις επενδύσεις, στις θέσεις εργασίας και στα φορολογικά έσοδα·
- να θέτουν επί τάπητος τις ανάγκες και τις προκλήσεις διάφορων ευπαθών και περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων.²⁶
- να θέτουν επί τάπητος τις ανάγκες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες μέσω προγραμμάτων επανειδίκευσης και μέσω της προώθησης πρωτοβουλιών για τη στήριξη γυναικών επιχειρηματιών·
- να θέτουν επί τάπητος τις ανάγκες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η νεολαία·
- να θέτουν επί τάπητος τις ανάγκες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας·
- να διασφαλίζουν ότι τα έργα συμβάλουν στη δημιουργία θέσεων εργασίας σε οικονομικούς τομείς με πολύ καλές προοπτικές, τόσο σε υπάρχοντες όσο και σε αναδυόμενους οικονομικούς τομείς·
- να εφαρμόζουν μέτρα που διευκολύνουν τη μεταφορά γνώσεων και τεχνολογίας από πανεπιστήμια και ερευνητικά ινστιτούτα·

²⁶ Ένα εξαιρετικό παράδειγμα είναι το κέντρο υποδοχής αστέγων St Albert στην πόλη Ślupsk της Πολωνίας. Μείωσαν τις δαπάνες τους χάρη στην εγκατάσταση φωτοβολταϊκών πάνελ στη στέγη τους. Βλ.: Υποστήριξη της Ευθύνης των Καταναλωτών σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (SCORE), [H2020 Τελική Έκθεση: Σχέδια Αγοράς Μετοχών από Καταναλωτές \(CSOPs\) – Χρηματοδότηση Ενεργειακών Κοινοτήτων](#), Υποστήριξη της Ευθύνης των Καταναλωτών σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (SCORE), Απρίλιος 2022.

- να ενθαρρύνουν τοπικές επίσημες ή άτυπες ομάδες πολιτών να αναπτύσσουν έργα με πρωτοβουλία κοινοτήτων ή/και δημόσια ή ιδιωτικά έργα μικρής κλίμακας που προωθούν την καινοτομία και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα.²⁷
- να βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των κοινοτήτων σε περιφέρειες δίκαιης μετάβασης μέσω έργων με πρωτοβουλία κοινοτήτων και μέσω άλλων κοινωνικών έργων.²⁸
- να προωθούν τις ίσες ευκαιρίες και την ίση μεταχείριση με τη δέσμευση να προσλαμβάνουν άτομα που κινδυνεύουν να αποκλειστούν από την αγορά εργασίας.
- να μειώνουν την ενεργειακή φτώχεια υλοποιώντας έργα που προωθούν ενεργειακά αποδοτικές λύσεις, σχετικές συμβουλευτικές υπηρεσίες και ενεργειακούς ελέγχους.

Τα έργα που αποσκοπούν να συμβάλουν στη μείωση της ενεργειακής φτώχειας θα διαφέρουν κατά πολύ από ένα κράτος μέλος στο άλλο. Ωστόσο, ανεξάρτητα από τον σχεδιασμό τους, τα έργα αυτά δεν πρέπει να προσφεύγουν σε «προσωρινές» λύσεις που περιλαμβάνουν μακροπρόθεσμες επιχορηγήσεις για λογαριασμούς ρεύματος. Αντίθετα, η προτεραιότητά τους θα πρέπει να είναι να προσδιορίσουν γιατί οι εν λόγω λογαριασμοί είναι τόσο υψηλοί και να επιλύσουν την αιτία του προβλήματος.²⁹

Στις περισσότερες περιπτώσεις, η ανακαίνιση κατοικιών θα είναι ο κύριος τομέας εστίασης. Ωστόσο, ορισμένες χώρες ενδέχεται να αντιμετωπίσουν προβλήματα λόγω της παλαιότητας ή της κακής ποιότητας των παλιών κτιρίων ή να αντιμετωπίσουν προβλήματα συμμόρφωσης σε περιπτώσεις όπου τα κτίρια έχουν κατασκευαστεί χωρίς άδεια ή με άτυπο τρόπο. Σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι επιτακτική ανάγκη να αναπτυχθούν εξατομικευμένα προγράμματα που βελτιώνουν τουλάχιστον εν μέρει την κατάσταση, ενώ παράλληλα αναζητούνται μακροπρόθεσμες λύσεις.

Είναι ζωτικής σημασίας η στενή διαβούλευση με τις πληγείσες κοινότητες κατά την ανάπτυξη έργων ενεργειακής απόδοσης, ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητά τους. Για παράδειγμα, πολλές φορές χρειάζεται τεχνική βοήθεια, υποστήριξη στα φτωχά ενεργειακά νοικοκυριά ώστε να μπορέσουν να έχουν πρόσβαση σε επιπλέον επιδοτήσεις, ή χρήση εκπαιδευμένων συμβούλων, καθώς και προχρηματοδότηση, για να εξασφαλιστεί ότι οι άνθρωποι δεν θα χρειαστεί να βρουν χρήματα για να κάνουν την αρχική επένδυση.

3.2 Κριτήρια σκοπιμότητας και ωριμότητας του έργου³⁰

- Σκοπιμότητα του έργου: χρονοδιάγραμμα του έργου, νομικές και διοικητικές απαιτήσεις, πολεοδομική άδεια, οικονομικές απαιτήσεις και βιωσιμότητα.
- ωριμότητα του έργου: αξιολόγηση της σκοπιμότητας και της σαφήνειας της σύλληψης της ιδέας και της προετοιμασίας του έργου, συμπεριλαμβανομένων των

²⁷ CEE Bankwatch Network, [Κριτήρια επιλογής για ενεργειακές κοινότητες: ένα πρακτικός κατάλογος ελέγχου](#), CEE Bankwatch Network, 31 Μαΐου 2023.

²⁸ Ομάδα Περιφερειακής Μετάβασης Midlands, [Διαδικασία Συμμετοχής στην Περιφέρεια Midlands](#), Ομάδα Περιφερειακής Μετάβασης Midlands, Μάιος 2020.

²⁹ Για να δείτε παραδείγματα και των δύο ειδών προσεγγίσεων, ανατρέξτε στη δημοσίευση CEE Bankwatch Network, [Καταπολέμηση της Ενεργειακής Φτώχειας στα Κράτη Μέλη της ΕΕ](#), CEE Bankwatch Network, 2 Ιουνίου 2023.

³⁰ Τα κριτήρια αυτά, τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν σε όλους τους τύπους έργων, βασίζονται στα κριτήρια αξιολόγησης για έργα που γίνονται με την πρωτοβουλία κοινοτήτων που περιγράφονται στο: Ομάδα Περιφερειακής Μετάβασης Midlands, [Διαδικασία Συμμετοχής στην Περιφέρεια Midlands](#), Ομάδα Περιφερειακής Μετάβασης Midlands, 24 Μαΐου 2020.

εισροών, των δραστηριοτήτων, των προσδοκώμενων εκροών και αποτελεσμάτων, της μελέτης σκοπιμότητας και της αξιολόγησης επιλογών, του σχεδιασμού, της εκτίμησης κινδύνων·

- ικανότητα υλοποίησης του έργου: αξιολόγηση της διαθεσιμότητας ή της πρόσβασης σε τεχνικούς, νομικούς, οικονομικούς, διοικητικούς πόρους, καθώς και σε πόρους διαχείρισης έργου·
- δυνατότητα τεχνικής εφαρμογής: διασφάλιση ότι οι τεχνικές λύσεις που επιλέχθηκαν είναι επαρκείς και κατάλληλες για την επίτευξη των επιθυμητών στόχων και αποτελεσμάτων του έργου·
- δεν υπάρχουν σημαντικά νομικά εμπόδια ή εμπόδια που σχετίζονται με τη δημόσια αποδοχή που δεν θα επέτρεπαν την ολοκλήρωση του έργου·
- έκθεση και διαχείριση κινδύνων: προσδιορισμός των κύριων κινδύνων έκθεσης και προτάσεις λύσεων για την αποτελεσματική διαχείριση αυτών των κινδύνων, λαμβάνοντας υπόψη τη ζήτηση, τον σχεδιασμό, τη χρηματοδότηση, τη σύναψη σύμβασης, την εκτέλεση, τη λειτουργία, καθώς και τυχόν νομικές και κανονιστικές απαιτήσεις.

3.3 Συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών σε επίπεδο έργου

Η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών σε συγκεκριμένα έργα διαφέρει σημαντικά ανάλογα με το είδος και το μέγεθος του έργου, καθώς και ανάλογα με τις πιθανές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις, τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές.

Για έργα που αποσκοπούν στο όφελος ατόμων, όπως οι πρωτοβουλίες κατάρτισης ή ανάπτυξης ικανοτήτων, η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών είναι, κατά κύριο λόγο, ζήτημα προσέλευσης ατόμων στο έργο. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι φορείς υλοποίησης των έργων επιθυμούν ξεκάθαρα να διασφαλίσουν τη συμμετοχή ατόμων, ακόμα και αν οι δεξιότητές τους στον τομέα αυτόν μπορεί να διαφέρουν.

Αλλά για έργα που περιλαμβάνουν οικοδομικές εργασίες, η ανάγκη συμμετοχής των ενδιαφερόμενων μερών πολλές φορές υποτιμάται από τους φορείς υλοποίησης του έργου, ακόμα και αν από αυτά εξαρτάται αν θα προχωρήσει ή όχι το έργο.

Παρόλο που ο στόχος θα πρέπει να είναι η αποφυγή έργων με σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις σε ανθρώπους και στο περιβάλλον, σε ορισμένες περιπτώσεις οι ενδεχόμενες επιπτώσεις μπορεί να μην είναι πάντα ξεκάθαρες από την αρχή. Αυτό που μπορεί να φαίνεται ακίνδυνο για ένα άτομο μπορεί να είναι τεράστιο πρόβλημα για κάποιον άλλον. Για παράδειγμα, ακόμα και μια φαινομενικά ακίνδυνη επένδυση όπως ένας μικρός φούρνος σε ένα συγκρότημα διαμερισμάτων μπορεί να οδηγήσει σε δυσарέσκεια της κοινότητας αν ο θόρυβος, οι μυρωδιές και τυχόν έντομα δεν ελέγχονται επαρκώς.

Ως εκ τούτου, τουλάχιστον οι ενδεχόμενες επιπτώσεις και τα επίμαχα σημεία πρέπει να αξιολογούνται για να καθοριστεί αν το έργο πρέπει να υλοποιηθεί και, αν ναι, υπό ποιες προϋποθέσεις. Παρόλο που η μεγάλη ποικιλία έργων καθιστά δύσκολη την εφαρμογή ενιαίων κριτηρίων κατά την επιλογή έργων, οι ακόλουθες ενέργειες πρέπει να αποτελούν

τη βάση για την αξιολόγηση έργων που περιλαμβάνουν υλικές υποδομές. Στο πλαίσιο της υλοποίησης του έργου, ο φορέας υλοποίησης πρέπει:

- Ορθά και ρεαλιστικά να προσδιορίζει ποια άτομα ή ομάδες ατόμων ενδέχεται να επηρεαστούν από το έργο, αρνητικά ή θετικά, και πώς μπορεί να επηρεαστούν. Σε αυτούς μπορεί να συμπεριλαμβάνονται άτομα από την τοπική κοινότητα αλλά και ευρύτερα. Πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή σε ευπαθείς ομάδες.
- Να υποβάλλει ένα ρεαλιστικό πλάνο που να περιγράφει λεπτομερώς πώς θα ενημερώνονται και θα διαβουλεύονται σχετικά με το έργο άτομα που ενδεχομένως να επηρεάζονται, καθώς και ένα χρονοδιάγραμμα, και να δεσμευτεί να λάβει υπόψη τα σχόλια όσο το δυνατό περισσότερο.
- Να παρέχει σαφείς πληροφορίες σχετικά με πώς μπορούν να υποβάλλονται αναφορές για τυχόν προβλήματα και πώς θα τα διαχειριστεί, συμπεριλαμβανομένων χρονοδιαγραμμάτων για τη λήψη απάντησης.
- Όταν το έργο απεικονίζεται στο παράρτημα I ή II της οδηγίας ΕΠΕ ή αντίστοιχης εθνικής νομοθεσίας, πρέπει να διεξάγει μια εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.
- Όταν το έργο ενδέχεται να έχει κάποια σημαντική επίπτωση σε περιοχές Natura 2000, είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό με άλλα σχέδια ή έργα, πρέπει να διεξάγει κατάλληλη εκτίμηση των επιπτώσεων για τους στόχους διατήρησης της περιοχής.
- Όταν το έργο ενδέχεται να επηρεάσει την κατάσταση των υδατικών συστημάτων, διεξάγετε μια αξιολόγηση όπως ορίζεται στο άρθρο 4 παράγραφος 7 της οδηγίας-πλαίσιο για τα ύδατα.³¹

4. Φάση παρακολούθησης του έργου

Ο κατάλογος ελέγχου του Bankwatch για την υλοποίηση έργων³² παρέχει, μεταξύ άλλων πραγμάτων, συνοδευτικές πληροφορίες προκειμένου να βοηθήσει τα ενδιαφερόμενα μέρη να διαχειριστούν την πολυπλοκότητα των διαδικασιών παρακολούθησης και υλοποίησης των έργων. Για τη διασφάλιση ορθής διακυβέρνησης κατά τη διάρκεια της φάσης υλοποίησης, τα έργα πρέπει να προγραμματίζονται και να δομούνται με σαφή, διαφανή και λογικό τρόπο.

Μετά τα αρχικά στάδια έγκρισης και επιλογής των έργων, είναι σημαντικό το έργο να παρακολουθείται συνεχώς. Επιπλέον, θα πρέπει να διεξάγονται *εκ των υστέρων* αξιολογήσεις για την αξιολόγηση της προόδου συγκεκριμένων έργων, καθώς και για ολόκληρη τη διαδικασία.

Οι φορείς παρακολούθησης επίσης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Για την αποτελεσματική παρακολούθηση των έργων, είναι σημαντικό ο σχετικός φορέας παρακολούθησης να

³¹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, [Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2000, για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων](#), EUR-Lex, 22 Δεκεμβρίου 2000.

³² Miłosława Stępień, [Κατάλογος ελέγχου για την υλοποίηση έργων δίκαιης μετάβασης – Οι περιφέρειες μετάβασης οδεύουν προ την κλιματική ουδετερότητα με κοινωνικά δίκαιο τρόπο](#); CEE Bankwatch Network, 29 April 2022.

εκπροσωπείται από ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων μερών. Η συμπερίληψη διαφορετικών προοπτικών αυξάνει τις πιθανότητες να ληφθούν υπόψη όλες οι πτυχές της διαδικασίας, συμβάλλοντας σε μια πιο ολοκληρωμένη αξιολόγηση.

Επιπλέον, τα ενδιαφερόμενα μέρη που δεν εκπροσωπούνται στον φορέα παρακολούθησης θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να παρέχουν την ανατροφοδότησή τους για τη διαδικασία υλοποίησης του έργου. Για την εξασφάλιση λογοδοσίας, όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να έχουν πλήρη πρόσβαση σε όλες τις σχετικές πληροφορίες όσον αφορά ενημερώσεις σχετικά με τα έργα σε τακτική βάση.

Ο φορέας παρακολούθησης πρέπει να γνωρίζει με σαφήνεια το πεδίο εφαρμογής των δραστηριοτήτων και των αρμοδιοτήτων του ώστε να μπορεί να λειτουργεί με διαφανή και δομημένο τρόπο. Επιπλέον, πρέπει να θεσπίζονται διαφανείς διαδικασίες λήψης αποφάσεων για την εξασφάλιση λογοδοσίας.

Άλλη σημαντική πτυχή της διακυβέρνησης της υλοποίησης είναι η συνεχής αξιολόγηση, όχι μόνο ολόκληρης της διαδικασίας αλλά και κάθε επιμέρους σταδίου. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό λαμβάνοντας υπόψη ότι η δίκαιη μετάβαση σε ορισμένες περιφέρειες ενδέχεται να διαρκέσει χρόνια, αν όχι δεκαετίες, και κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου μπορεί να διατεθούν νέες επιλογές χρηματοδότησης. Για την αποφυγή σύγχυσης, πρέπει να καθιερώνονται σαφείς δείκτες ώστε να καθορίζεται αν έχει γίνει πρόοδος στην επίτευξη των στόχων που ορίζονται στα αντίστοιχα ΕΣΔΜ.

Τα έργα θα πρέπει να προσαρμόζονται ώστε να αντικατοπτρίζουν τις συνεχείς αναλύσεις και εξελίξεις στις περιφέρειες. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να δίνεται προσοχή σε τομείς που μπορούν να βελτιωθούν ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες της περιφέρειας με το πέρασμα του χρόνου.

Το πιο σημαντικό είναι ότι όλα τα σχετικά εθνικά και περιφερειακά ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να συμμετέχουν ουσιαστικά στη διαδικασία καθορισμού των κριτηρίων επιλογής των έργων και στη διαδικασία αξιολόγησης των έργων με συμμετοχικό τρόπο. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις επιτροπές παρακολούθησης που θα συγκροτηθούν με σκοπό τη λήψη αποφάσεων όσον αφορά τη δαπάνη των κονδυλίων της ΕΕ.

Οι επιτροπές παρακολούθησης συνήθως συστήνονται για να διαχειριστούν όλα τα κονδύλια στο πλαίσιο των περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων. Για αυτόν τον λόγο συστήνουμε τη σύσταση ξεχωριστών ΟΕ για τη διαχείριση της περιφερειακής χρηματοδότησης της δίκαιης μετάβασης. Για να εναρμονιστούν με την προγραμματική διαδικασία, οι επιτροπές παρακολούθησης θα πρέπει να αποτελούνται από τοπικά και περιφερειακά ενδιαφερόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών, συνδικαλιστικών οργανώσεων, ΜΜΕ, κοινοτήτων που επηρεάζονται και ευπαθών ομάδων.

